

DŮVODOVÁ ZPRÁVA

Obecná část

1. Současný platný právní stav je obsažen v zákonu č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění zákona č. 158/1969 Sb., zákona č. 234/1992 Sb., zákona č. 264/1992 Sb., zákona č. 125/2002 Sb., zákona č. 37/2004 Sb., zákona č. 257/2004 Sb., zákona č. 361/2004 Sb., zákona č. 377/2005 Sb., zákona č. 57/2006 Sb., zákona č. 70/2006 Sb., zákona č. 233/2006 Sb., zákona č. 296/2007 Sb., zákona č. 123/2008 Sb. a zákona č. 7/2009 Sb. Kolizní normy směnečného a šekového práva jsou obsaženy v čl. I § 91 až 98 a v čl. II. § 69 až 75 zákona směnečného a šekového č. 191/1950 Sb., ve znění zákona č. 29/2000 Sb. Ustanovení o poměru k cizině jsou obsažena v ustanoveních § 36 až 40 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Ojedinelá ustanovení o vztazích k cizině jsou v obchodním zákoníku /§ 21 až 26/, v občanském soudním řádu /§ 175z/, v zákonu o rodině /§ 5 a 7 odst. 2/, v insolvenčním zákonu /§ 426 až 430/, v zákoníku práce /§ 48 odst. 3, § 319/. Některá ustanovení dotýkající se postavení cizinců jsou ve zvláštních právních předpisech v oblasti práv k nemotným statkům. Dosavadní právní úprava v této oblasti práva nepůsobí praxi nějaké potíže a není známo, že by právní i podnikatelská praxe vyslovovaly požadavky ohledně změny této úpravy. Svědčí o tom i ta skutečnost, že zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním nebyl dosud kromě úprav vyvolaných zejména zavedením možné formy církevního sňatku a zrušením státních notářství a přesunem jejich pravomoci na soudy a transpozicí některých směrnic Evropské unie a adaptací na jejich nařízení významně novelizován.

2. Potřeba nového právního předpisu je vyvolána celkovou změnou právního řádu rekonstrukcí soukromého práva. Při tvorbě kolizních norem, které jsou především v navrhovaném právním předpisu obsaženy, je třeba mít k dispozici právní úpravu hmotného práva občanského včetně rodinného a práva obchodního a pracovního. Definitivnímu stanovení kolizních norem musí předcházet definitivní stanovení úpravy hmotného soukromého práva. Úplným nahrazením dosavadní úpravy hmotného práva novou úpravou se stává dosavadní úprava mezinárodního práva soukromého zastaralou. Jeví se tak nezbytným nahradit tuto dosavadní úpravu novou právní úpravou v navrhovaném zákoně.

Při této příležitosti je vhodné úpravu zmodernizovat, některá řešení nově upravit a modifikovat a přihlídnout přitom k vývoji a vývojovým tendencím v oblasti mezinárodního práva soukromého, jak se jeví i ze srovnávání právních úprav v jiných státech, a k potřebě slučitelnosti úpravy s úpravou v Evropské unii.

3. K hlavním principům navrhované právní úpravy je třeba uvést:

a) Mezinárodním právem soukromým se rozumí odvětví právního řádu, které zahrnuje právní normy, které jsou výlučně určeny pro úpravu soukromoprávních poměrů, jež obsahují tzv. mezinárodní prvek. Podle pojetí, z něhož vychází tento návrh zákona, se vedle uvedených norem zahrnuje do mezinárodního práva soukromého i tzv. mezinárodní právo procesní, tj. soubor právních norem upravujících postup soudů a jiných orgánů a účastníků a poměry mezi nimi vznikající v řízení o občanskoprávních věcech, v němž je obsažen mezinárodní prvek.

Normám, které se zařazují do mezinárodního práva soukromého, je společný znak rozhodující o tomto zařazení: K jejich použití dochází pouze při úpravě poměrů s mezinárodním prvkem; existence takových poměrů je tak důvodem a podmínkou pro existenci mezinárodního práva soukromého.

I při postupující unifikaci v mezinárodních vztazích jsou normy mezinárodního práva soukromého zásadně vydávány jednotlivými státy, jak o tom svědčí i tento návrh zákona. Mezinárodní právo soukromé je tak součástí právního řádu toho kterého státu.

b) Mezinárodní prvek je v soukromoprávním poměru obsažen, jestliže tento poměr má v některém svém prvku, např. u účastníka poměru, skutečnosti právně významné pro vznik a existenci právního poměru, předmětu právního poměru, vztah k zahraničí. V řízení o občanskoprávních věcech může mezinárodní prvek spočívat např. v tom, že účastníkem řízení je cizinec, nebo určitý procesní úkon (provedení důkazu, doručení písemnosti) je třeba provést v cizině, nebo se žádá o uznání a výkon cizího rozhodnutí atd.

Je přitom třeba vycházet z toho, že pro zvláštní právní úpravu je mezinárodní prvek dán, jestliže vztah k zahraničí je možno hodnotit jako nikoliv bezvýznamný. Nikoliv tak jakýkoliv vztah k zahraničí v určitém prvku soukromoprávního poměru činí z něho poměr s mezinárodním prvkem. Např. bylo by jistě absurdní pokládat za poměry s mezinárodním prvkem pro účely právní úpravy běžné každodenní případy koupě zboží zákazníky v obchodě, jestliže jde o zboží vyrobené a dovezené z ciziny, kdy tak přísně vzato u předmětu poměru z kupní smlouvy, tj. u jednoho z prvků právního poměru je vztah k zahraničí dán. Abstraktní předem stanovené vymezení mezinárodního prvku v zákoně je tak nežádoucí a je nutné přenechat právní praxi a úvaze soudů, kdy mezinárodní prvek není z hlediska používání práva natolik bezvýznamný a zanedbatelný, že je možné rozumně z něho vycházet při úpravě poměru a rozhodování o něm.

c) Jak již uvedeno, návrh zákona vychází z pojetí, které zahrnuje a pokládá za součást mezinárodního práva soukromého i mezinárodní právo procesní. K uvedenému vysvětlení pojmu mezinárodního prvku je třeba dodat, že mezinárodní prvek v civilním řízení je dán nejčastěji a typicky tehdy, vede-li se toto řízení o soukromoprávním poměru, který sám obsahuje mezinárodní prvek. Případy, kdy se mezinárodní prvek vyskytuje jen v řízení, které se vede o hmotněprávním poměru jinak čistě vnitrostátní povahy, jsou výjimečné. V případech s mezinárodním prvkem má použití norem mezinárodního práva procesního, zejména o určení pravomoci soudů daného státu, často i vliv na věcný výsledek řízení, neboť soud pak postupuje podle norem mezinárodního práva soukromého svého státu při určení práva, podle něhož rozhodne. Úzké spojení mezinárodního práva procesního s mezinárodním právem soukromým opravňuje tak, i když tento názor není v teorii jednoznačně sdílen, ke spojení obou druhů norem do jednoho odvětví, v každém případě alespoň z důvodů praktických včetně přehlednosti právní úpravy, jak se to projevuje i v tomto návrhu zákona při stanovení norem pro jednotlivé kategorie soukromoprávních poměrů. Pro toto spojení se proti dosavadnímu názvu používá k označení zákona názvu „zákon o mezinárodním právu soukromém“. Toto stručné označení umožní zjednodušení citace zákona při rozhodování a v právních textech a v odborné literatuře. Odpovídá také názvu používanému v řadě zákonů evropských států, obsahujících vedle kolizních norem i normy mezinárodního práva procesního.

d) V teorii není úplná shoda o pojetí mezinárodního práva soukromého a o jeho obsahové náplni. Všem pojetím je však společné, že do mezinárodního práva soukromého zahrnují normy, které podle určitých kritérií určují, kterého právního řádu z těch, jejichž použití přichází v úvahu, se má použít pro poměr s mezinárodním prvkem. Jsou to tzv. kolizní normy. V důsledku existence mezinárodního prvku v určitém soukromoprávním poměru dotýká se tento poměr nejméně dvou, někdy i více právních řádů. Funkcí kolizní normy je výběr mezi těmito právními řády, tj. určení, kterého z nich se pro daný poměr použije.

Z uvedeného vyplývá, že pro určité případy soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem je třeba použít jiného než tuzemského práva. Používání zahraničního práva se zde celosvětově po řadu staletí trvající a předávanou zkušeností a praxí běžně přijímá. Je to zejména v zájmu účastníků na spravedlivém řešení jejich poměru, odpovídajícím jejich důvodnému očekávání anebo i projevené vůli co do použití rozhodného právního řádu. Soud, který používá zahraničního práva, činí tak především, protože vztah rozhodovaného případu k zahraničnímu právu je užší, významnější, převažuje nad vztahem k tuzemskému právu. Je třeba připomenout, že případy, v nichž dochází k použití zahraničního práva, jsou poměry soukromého práva. Stanovením pravidel upravujících podmínky, kdy se použije tuzemského nebo zahraničního práva, se tak sleduje, aby se stranám soukromoprávního poměru dostalo spravedlnosti, aby rozhodnutí o jejich věci bylo i co do otázky použití toho kterého právního řádu spravedlivé a vyvážené. Stát, který tato pravidla vydává, a přikazuje tak v určitých případech na jejich základě použít cizího práva namísto tuzemského, nečiní tak z nějaké zdvořilosti k cizímu právnímu řádu a státu, o jehož právo jde, dokonce k tomu nemá ani nějakou zvláště stanovenou mezinárodněprávní povinnost, i když v zájmu mezinárodní spolupráce je vhodné při vydávání těchto pravidel určitý standard zachovávat. Návrh zákona zahrnuje vedle norem mezinárodního práva procesního uvedené kolizní normy. Určení, kterého z potenciálně použitelných právních řádů, tuzemského či cizího, se má pro daný případ podle těchto norem použít, se uskutečňuje na základě určitých skutečností, tzv. hraničních určovatelů /kolizních kritérií/, v těchto normách stanovených.

Souhrnně lze uvést, že posláním zákona je

- dosažení vyváženého výběru mezi potenciálně použitelnými právními řády a tím dosažení tzv. kolizní spravedlnosti spočívající v použití toho právního řádu, který ve srovnání s ostatními má nejužší spojení s upravovanou situací;
- výběrem použitelného právního řádu vyhovujícího shora uvedenému hledisku přispět k právní jistotě účastníků právního vztahu, zejména k předvídatelnosti, jak bude o jejich věci rozhodováno; tím uspokojit očekávání stran a ve vymezených případech respektovat jejich vůli;
- ve vztahu k členským státům Evropské unie respektovat přednost předpisů Evropské unie v rozsahu jejich působnosti a jejich občanům umožňovat přístup k českým soudům stejně jako českým občanům;
- při stanovení použitelného práva nebo i více právních řádů mít na zřeteli i zájem na zachování platnosti právních jednání a jejich účinků a tím respektovat vůli jednajících;
- tam, kde je to žádoucí a považováno za společensky nezbytné, chránit i osoby ve slabším postavení vůči druhé straně, tak aby byla vyrovnána faktická nerovnost stran v některých soukromoprávních poměrech a takové osoby nebyly zbaveny zvláštní ochrany stanovené v předpisech státu, v němž žijí a na kterou spoléhají, a to i když samy svým projevem vůle mají vliv na výběr použitelného práva nebo na výběr soudu;
- vycházejíc z rovného postavení cizinců v řízení chránit i vlastní občany a osoby zde žijící před možným zneužitím liberální procesní úpravy způsobujícím jim majetkovou újmu;
- vymezením pravomoci vlastních soudů přiznávat jim možnost konání řízení ve věcech, které mají k vlastnímu státu dostatečně intenzivní vztah;
- chránit i zájem vlastního státu na respektování práv vlastních občanů a jeho rozhodnutí v cizině a reagovat přiměřeně na nežádoucí postupy cizích orgánů.

e) Podle uvedeného pojetí zahrnujícího do mezinárodního práva soukromého všechny normy, jejichž funkcí je úprava soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem, nejsou a ani nemohou být do zákona zahrnuty hmotněprávní normy, které jsou určeny pro určité skupiny soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem a které na rozdíl od kolizních norem samy obsahují věcnou úpravu a neodkazují tak na normy použitelného práva a jsou

bezprostředně použitelné pro ty poměry, které spadají do jejich předmětu úpravy. Tyto přímé, hmotněprávní normy nemohou být do vnitrostátního zákona zahrnuty, neboť jsou zpravidla vytvářeny mezinárodními, obvykle mnohostrannými smlouvami; vnitrostátní zákon jako pramen těchto norem zásadně nepřichází v úvahu. Jako příklad souboru těchto norem významného pro Českou republiku lze zejména uvést Vídeňskou úmluvu OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží, č. 160/1991 Sb., která obsahuje bezprostředně použitelné hmotněprávní normy pro kupní smlouvy uzavírané mezi stranami s místy podnikání v různých smluvních státech. Přednostní použití těchto norem i před kolizními normami je stanoveno v § 2 návrhu zákona. Je stanoveno také v čl. 10 Ústavy.

f) K nové úpravě mezinárodního práva soukromého dochází v rámci celkové rekodifikace soukromého práva současně s vydáním nového občanského zákoníku a zákona o obchodních společnostech a družstvech. Rozhodnutí o úpravě mezinárodního práva soukromého ve zvláštním zákoně usnesením vlády ze dne 18. dubna 2001 č. 345 předcházely úvahy a diskuse o nejvhodnější formě legislativní úpravy. Jejich výsledkem bylo upuštění od zařazení úpravy do občanského zákoníku, které by vedlo k oddělení úpravy kolizních norem v občanském zákoníku od norem mezinárodního práva procesního, jež by bylo třeba zařadit do občanského soudního řádu. Úzké spojení kolizních norem a norem mezinárodního práva procesního, jejich vzájemná souvislost vedly nakonec k závěru, že je třeba i vzhledem k právní praxi, zejména činnosti soudů, zařadit oba druhy norem do jednoho zákona. Tyto ohledy vedou i k navržení takového vnitřního systematického uspořádání norem v rámci navrhovaného zákona, které opouští dosavadní úpravu kolizních norem a procesních norem ve dvou oddělených částech zákona a při stanovení norem pro jednotlivé druhy soukromoprávních poměrů sdružuje normy procesní, a to o stanovení pravomoci českých soudů pro dané druhy poměrů a o uznání cizích rozhodnutí v těchto vztazích, s příslušnými normami kolizními. Zejména soudům je z tohoto uspořádání patrné, jak postupovat v případech s mezinárodním prvkem a které otázky je třeba při rozhodování o nich řešit.

g) Nově navrhovaný zákon nahradí dosavadní zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů. Již tomuto zákonu předcházela úprava tohoto odvětví ve zvláštním zákoně. Byl jím zákon č. 41/1948 Sb., o mezinárodním a mezioblastním právu soukromém a o právním postavení cizinců v oboru práva soukromého, který převzal kolizní normy obsažené ve vládním návrhu občanského zákoníku, na němž se pracovalo v době první republiky, a který byl předložen oběma sněmovnám Národního shromáždění v roce 1937. Normy mezinárodního práva procesního byly před nabytím účinnosti současně platného zákona č. 97/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zařazeny od 1. 1. 1951 jako zvláštní úprava o poměru k cizině do čtvrté části občanského soudního řádu z roku 1950. Před nabytím účinnosti zákona č. 41/1948 Sb. obsahoval obecný zákoník občanský z roku 1811 jednotlivé roztroušené normy mezinárodního práva soukromého v ustanoveních § 4, 33 až 37 a 300.

Zvláštní zákony upravující mezinárodní právo soukromé jsou i v řadě evropských států. Po vydání nyní platného zákona č. 97/1963 Sb., který platí současně také ve Slovenské republice, následují v časovém sledu samostatné zvláštní zákony v dalších evropských státech: Albánie, Polsko, bývalá Německá demokratická republika, Rakousko, Maďarsko, bývalá Jugoslávie, Turecko, Švýcarsko, Rumunsko, Itálie, Lichtenštejnsko, Belgie a Bulharsko.

Vydání navrhovaného zákona tak pokračuje v převládajícím vývojovém směru úpravy tohoto právního odvětví ve zvláštním zákonném předpise.

4. Navrhovaná právní úprava je v souladu s ústavním pořádkem České republiky.

5. Na úpravu obsaženou v navrhovaném zákoně se vztahuje celá řada mezinárodních smluv, dvoustranných i mnohostranných, závazných pro Českou republiku. Zákon, stejně jako současný platný zákon, se s nimi nemůže dostat do rozporu. Podle jeho ustanovení se ustanovení zákona použije jen potud, pokud nestanoví něco jiného mezinárodní smlouva závazná pro Českou republiku a vyhlášená ve Sbírce zákonů nebo ve Sbírce mezinárodních smluv. Na tom se novým zákonem nic nemění. Vyplývá to i z čl. 10 Ústavy. Uvedené mezinárodní smlouvy lze zařadit do těchto kategorií: smlouvy o právní pomoci a o výkonu soudních rozhodnutí, smlouvy unifikující kolizní normy, smlouvy unifikující normy mezinárodního práva procesního, smlouvy unifikující hmotněprávní přímé normy, smlouvy v oboru rozhodčího řízení, smlouvy v oblasti mezinárodního obchodu, smlouvy v oblasti mezinárodní přepravy, smlouvy v oblasti ochrany práv autorských a průmyslových, smlouvy v oblasti diplomatických a konzulárních styků.

Navrhovaný zákon je v souladu s právními předpisy Evropské unie. Návrh zákona odkazuje na odpovídajících místech na ustanovení nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I) (dále jen nařízení „Řím I“) a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II) (dále jen „nařízení Řím II“), a zapracovává do svého znění příslušná kolizní ustanovení jednotlivých směrnic, a to také tak, že s ohledem na poslání kodifikace soustředit do jediného zákona co nejvíce ustanovení mezinárodního práva soukromého jsou do návrhu zákona převzata již nyní platná ustanovení některých zákonů, kterými již byly příslušné směrnice do českého právního řádu transponovány. Na příslušných místech důvodové zprávy je na to poukázáno.

Kromě výše zmíněných nařízení, se návrhu zákona dotýká především:

- **nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech,**
- **nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000,**
- **nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností,**
- **nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení,**
- **směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/26/ES ze dne 19. května 1998 o neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech a v systémech vypořádání obchodů s cennými papíry,**
- **směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/25/ES ze dne 21. dubna 2004 o nabídkách převzetí,**
- **směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/47/ES ze dne 6. června 2002 o dohodách o finančním zajištění,**
- **směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/17/ES ze dne 19. března 2001 o reorganizaci a likvidaci pojišťoven,**
- **směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/24/ES ze dne 4. dubna 2001 o reorganizaci a likvidaci úvěrových institucí.**

U všech odkazů na právní předpisy Evropské unie jde pouze o jejich demonstrativní výčet.

6. S navrhovanou právní úpravou nejsou spojeny žádné nároky a požadavky na státní rozpočet. Dosavadní ani nově navrhovaná právní úprava neporušuje rovnost mužů a žen.

Lze předpokládat, že ustanovení zákona, pokud mají význam pro hospodářské a obchodní vztahy se zahraničím, budou mít příznivý dopad na podnikatelské prostředí České republiky.

7. Vzhledem k tomu, že práce na předloženém návrhu zákona byly zahájeny a trvaly několik let před listopadem roku 2007, neobsahuje materiál v návaznosti na bod IV. usnesení vlády z 22.8.2007 č. 927 k uplatnění Obecných zásad pro hodnocení dopadů regulace (RIA) a o zřízení Grémia pro regulační reformu a efektivní veřejnou správu závěrečnou zprávu o hodnocení dopadů regulace.

Zvláštní část

K § 1:

Ustanovení § 1 vymezuje předmět úpravy navrhovaného zákona. Meze této úpravy se vymezují tak, že při jeho použití musí jít o poměry s mezinárodním prvkem. K pojmu mezinárodního prvku je možno odkázat na obecnou část důvodové zprávy.

Z uvedených jednotlivých předmětů úpravy je patrné, že náplní zákona jsou kolizní normy a normy upravující právní postavení cizinců a zahraničních právnických osob v soukromoprávních vztazích, normy mezinárodního práva procesního včetně úpravy právní pomoci ve styku s cizinou a uznávání a výkonu cizích rozhodnutí. Zákon obsahuje i ustanovení tzv. mezinárodního práva úpadkového a úpravu rozhodčího řízení včetně uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů. V těchto situacích zákon v zájmu soustředění úpravy otázek ve vztazích s mezinárodním prvkem do jednoho zákona nahrazuje jejich dosavadní úpravu ve zvláštních právních předpisech.

Do předmětu úpravy se zařazuje i úprava používání jiných předpisů než určeného rozhodného práva. Jde o případy, kdy se použije určitých nutně použitelných, imperativních předpisů tuzemského práva, kterých se v mezích jejich předmětu úpravy musí použít vždy, bez ohledu na to, kterým právním řádem se řídí soukromoprávní poměr, v němž se projeví účinky použití těchto předpisů, a o případy, kdy je možné použít předpisů této povahy, které jsou součástí cizího právního řádu, který však není rozhodným právem pro daný poměr na základě kolizní normy zákona. Mezi předpisy této povahy patří zejména některé normy správního a finančního práva, které např. uzavření určité smlouvy podrobují udělení úředního povolení, popřípadě je zakazují apod.

K § 2:

Meze pro použití zákona jsou v případě vyhlášených mezinárodních smluv dány článkem 10 Ústavy, podle něhož se použije mezinárodní smlouva, jestliže stanoví něco jiného než zákon. V případě přímo použitelných ustanovení práva Evropské unie (zejména nařízení, některá ustanovení základních smluv) vyplývá z přímé použitelnosti nařízení v členských státech podle čl. 288 Smlouvy o fungování Evropské unie jejich použití v rozsahu jejich působnosti bez ohledu na existenci a úpravu v národních předpisech.

Ustanovení zákona se nepoužije, tzn. půjde o jinou úpravu v mezinárodní smlouvě, jak jestliže mezinárodní smlouva stanoví jinou kolizní normu nebo normu o právním postavení cizinců nebo normu mezinárodního práva procesního, tak také jestliže mezinárodní smlouvou jsou pro určité otázky stanoveny přímé hmotněprávní normy, tzn. v důsledku takové přímé úpravy odpadá vůbec používání kolizních norem.

Jestliže je daná otázka upravena jak ve vnitrostátním zákoně, tak v mezinárodní smlouvě shodně, není důvod pro přednostní použití normy sjednané mezinárodní smlouvou, neboť nemůže dojít k jejímu porušení. V čl. 10 Ústavy se stanoví, že mezinárodní smlouva se použije, stanoví-li něco jiného než zákon.

V důsledku růstu počtu mezinárodních smluv, kterými je stát vázán, se mohou vyskytovat případy, v nichž pro úpravu, popřípadě rozhodnutí určité otázky či poměru může přicházet v úvahu použití ustanovení více než jedné z mezinárodních smluv, které stát zavazují. Je pak třeba vyřešit otázku, které z dotčených mezinárodních smluv se použije. Praxe i teorie se tak musí vypořádat s jevem, který se označuje jako střet mezinárodních smluv, konflikt konvencí (conflict de conventions). Zákon pro tyto případy nemůže mít ustanovení. Jde o otázky, které přísluší řešit ustanovením mezinárodního práva upravujícím právo mezinárodních smluv, zejména Vídeňské úmluvě o smluvním právu z 23. 5. 1969, č. 15/1988 Sb., příslušným ustanovením dotčených mezinárodních smluv samotných, pokud tuto otázku upravují, a teorii a rozhodovací praxi.

K § 3

V tomto ustanovení jde o takové právní předpisy tuzemského práva, kterých se musí v mezích jejich předmětu úpravy vždy bezpodmínečně použít. Nejčastěji jde o předpisy veřejnoprávní, např. ustanovení devizového zákona, předpisů správního práva upravujících dovoz a vývoz zboží apod. Tyto normy samy do mezinárodního práva soukromého nepatří, ale jejich použití může mít důsledky pro práva a povinnosti účastníků soukromoprávního poměru s mezinárodním prvkem. Např. jejich porušení má za následek neplatnost právního jednání, nemožnost plnění. Tyto účinky nastanou bez ohledu na to, kterým právním řádem se řídí soukromoprávní poměr s mezinárodním prvkem. Nelze se tak jejich účinkům vyhnout např. volbou zahraničního práva pro soukromoprávní poměr. Ustanovení odpovídá čl. 9 odst. 2 nařízení Řím I. a čl. 16 nařízení Řím II. Nařízení Řím I uvádí příkladem zájmy, které je třeba při ochraně veřejných zájmů státu dodržovat používáním tzv. imperativních ustanovení.

K § 4:

S použitím zahraničního práva je spojeno nebezpečí, že jeho použití může vyvolat důsledky, které jsou v tuzemském prostředí nesnesitelné a neudržitelné. Proti takovým účinkům je nutné se bránit a takovou obranu poskytuje toto ustanovení o veřejném pořádku. V zákoně jde o veřejný pořádek z hlediska českého státu a českého právního řádu. Ustanovení neukládá, aby byly hodnoceny právní předpisy cizího státu, jejichž vydávání je projevem svrchovanosti státu. Je však nutné hodnotit účinky, které v tuzemsku vyvolá použití těchto předpisů. Ustanovení brání jen takovým účinkům, které jsou v rozporu např. se základními zásadami právního řádu, nikoliv tedy s každou kogentní normou. Odmítnutí použití ustanovení cizího předpisu je výjimečné; neodmítne se použití cizího právního řádu jako celku, ale jen toho konkrétního ustanovení, jež vyvolává nepřijatelné důsledky. Zda takový případ je dán, je třeba hodnotit s přihlédnutím ke všem okolnostem posuzovaného případu. Význam pro toto hodnocení bude mít i intenzita poměru posuzovaného případu k tuzemsku.

Výhrada veřejného pořádku se může uplatnit i v oblasti mezinárodního práva procesního, zejména při odepření uznání cizího rozhodnutí a rozhodčího nálezu a provedení procesního úkonu k dožádání z ciziny. Může se jí použít obecně proti právním účinkům, které nastaly v cizině nebo podle zahraničního práva.

K § 5:

Obcházením zákona v mezinárodním právu soukromém se může sledovat, aby se kolizní normy použilo jinak než normálně, tak aby bylo určeno jiné rozhodné právo než to, kterého by se normálně použilo, kdyby k takovému jednání nedošlo. Lze také obcházet právo i v mezinárodním právu procesním tím, že se záměrně a uměle vytvářejí nebo předstírají podmínky pro založení pravomoci soudů. Omezit se při řešení této otázky na obecné ustanovení o neplatnosti právního jednání, kterým se obchází zákon (dosud § 39 obč. zák.), není zcela odpovídající. V oblasti mezinárodního práva soukromého je třeba případnou otázku platnosti či neplatnosti právního jednání přenechat právnímu řádu, kterého se má za normálních okolností použít bez přihlédnutí k jednání obcházejícímu zákon. Při určení rozhodného práva se tedy bude postupovat tak, jako kdyby jednání obcházejícího zákon nebylo.

K § 6:

Význam tohoto ustanovení je v tom, že obecně stanoví, kdy je ve věcech, které mají vztah k cizině, dána pravomoc českých soudů. Vychází ze zásady, že pravomoc českých soudů je dána tehdy, jestliže lze určit místně příslušný soud na území České republiky. Z obecné povahy tohoto ustanovení vyplývá, že se ho použije ve všech případech, kdy zákon neupravuje pravomoc českých soudů pro určitý druh věcí zvláštním způsobem. Taková zvláštní úprava pravomoci je stanovena v některých případech v dalších ustanoveních pro jednotlivé druhy soukromoprávních poměrů.

K § 7:

Toto ustanovení respektuje pravidla mezinárodního práva, která ukládají státům, aby v určitých případech upustily od výkonu své pravomoci, i kdyby ta jinak byla pro danou věc založena.

Ustanovení odstavce 1 vychází ze zásady tzv. funkční imunity, podle níž rozhoduje, že určitý úkon provedl cizí stát v souvislosti s výkonem své státní moci, tzv. *acta iure imperii*, popřípadě že majetek státu slouží vládním účelům.

V těchto případech zákon cizí státy z pravomoci vyjímá. V tom je rozdíl proti dosavadní úpravě, která podle svého znění vychází ze zásady tzv. absolutní imunity, při níž se nerozlišuje, zda stát jednal *iure imperii*, či zda vystupoval v soukromoprávních vztazích sám jako podnikatel (*Etat commerçant*), a činil tak jednání hospodářské či obchodní povahy (*acta iure gestionis*).

Ustanovení odstavce 2 bere zřetel na mnohostrannou mezinárodní smlouvu upravující imunity států, a to Úmluvu OSN o jurisdikčních imunitách států a jejich majetku, přijatou Valným shromážděním OSN v New Yorku dne 2. 12. 2004, otevřenou k podpisu dne 17. 1. 2005. Než tato Úmluva vstoupí v platnost, má význam odkaz na mezinárodní právo. Lze soudit, že ustanovení mezinárodní smlouvy přijaté Valným shromážděním OSN vyjadřuje a zachycuje současný stav obvyčejového mezinárodního práva.

Vynětí z pravomoci (imunita) cizího státu i dalších osob a organizací v ustanovení uvedených se týká jak řízení o uplatněném nároku (soudní imunita), tak i výkonu rozhodnutí (exekuční imunita), doručování písemností a jiných procesních úkonů.

K § 8:

Vyslovují se zde základní zásady pro postup soudů v řízení s mezinárodním prvkem. Zákon může ze zásad stanovit určité výjimky. Pro ustanovení odstavce 2 platí, že mezinárodní smlouva závazná pro Českou republiku a přímo použitelný předpis Evropské unie může v této věci stanovit jinou úpravu. Odůvodněnými případy v odstavci 2 budou právě situace, které mezinárodní smlouva nebo přímo použitelný předpis Evropské unie upravuje. Také účastník může přerušeni navrhnout.

K § 9:

Pro způsobilost cizí osoby být účastníkem řízení a pro její procesní způsobilost se vychází ze stejných kritérií jako při způsobilosti mít práva a povinnosti a způsobilosti k právním jednáním. K pojmu obvyklý pobyt srov. výklad k § 29.

K § 10 a 11:

Obě ustanovení upravují postavení cizince v řízení u českého soudu. Otázky zde upravené jsou upraveny v řadě závazných mezinárodních smluv jak dvoustranných, tak zejména v mnohostranných haagských úmluvách upravujících otázky civilního řízení. Jistotu tak nelze uložit, jestliže to vylučuje mezinárodní smlouva ve vztahu k určitému státu, dále občanům členských států Evropské unie, států tvořících Evropský hospodářský prostor a

Švýcarské konfederace. Nelze ji také uložit cizinci, který má obvyklý pobyt v České republice. Výraz „platební rozkaz“ použitý v textu zákona zahrnuje všechny druhy platebních rozkazů dle OSŘ.

K § 12:

Otázka předepsaných ověření závisí na tom, zda je či není s cizím státem ověřování listin upraveno mezinárodní smlouvou. Česká republika je smluvním státem řady dvoustranných mezinárodních smluv upravujících také tuto otázku a dále Evropské úmluvy o zrušení ověřování listin vyhotovených diplomatickými zástupci nebo konzulárními úředníky, Londýn, 7. 6. 1968, č. 287/1998 Sb., a Haagské úmluvy o zrušení požadavku ověřování cizích veřejných listin, Haag, 5.10.1961, č. 45/1999 Sb. Ustanovení se tak použije ve vztahu ke státům, s nimiž Česká republika není v mezinárodněsmluvním poměru. Zde se bude požadovat, aby listina byla opatřena vyšším ověřením (superlegalizací) příslušného českého zastupitelského úřadu, který zpravidla může listinu ověřit, je-li opatřena vyšším ověřením úřadu pro zahraniční věci příslušného cizího státu. Ustanovení odstavce 2 odpovídá uplatňované mezinárodní praxi. Veřejná listina podle § 134 OSŘ potvrzuje, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydá, a není-li dokázán opak, i pravdivost toho co je v ní osvědčeno nebo potvrzeno. Od toho je třeba odlišovat právní účinky skutečnosti potvrzené v cizí veřejné listině, např. listina potvrzuje, že se v cizím státě uskutečnilo osvojení určité osoby. To však ještě bez dalšího neznamena, že toto osvojení musí být v České republice uznáno. Zde jde o otázku uznání cizího rozhodnutí.

K § 13:

Oproti dosavadnímu stavu se nestanoví, že sdělení Ministerstva spravedlnosti o vzájemnosti ze strany cizího státu je závazné pro soudy a jiné státní orgány. Soud k němu přihlédne jako ke každému jinému důkazu. Novým zněním se respektuje nezávislost soudního rozhodování.

K § 14:

Proti dosavadní úpravě, z níž se vychází, se upřesňuje pojem „cizí rozhodnutí“ tak, že je jím i rozhodnutí úřadu cizího státu. Rozhodující je, že jde o rozhodnutí o právních poměrech, o nichž by podle jejich soukromoprávní povahy rozhodovaly v České republice soudy.

V těchto věcech je třeba počítat s úpravou v řadě mezinárodních smluv a v přímo použitelných právních předpisech Evropské unie. Ustanovení zákona se tak použije ve vztazích k těm státům, s nimiž neexistuje žádný smluvní vztah.

K § 15:

Ustanovení vychází ze zásadní schopnosti cizího rozhodnutí být uznáno v České republice. Překážky uznání jsou stanoveny shodně s dosavadní úpravou s určitými odchylkami, a to také v tom, že k překážce spočívající v odnětí možnosti řádně se účastnit řízení se přihlédne, jen jestliže se jí účastník dovolá, stejně tak jako k překážce existence pravomocného českého nebo uznaného pravomocného cizího rozhodnutí v téže věci, ledaže tato existence je orgánu rozhodujícímu o uznání známa. Jde o obecné ustanovení, jehož se použije, pokud na dalších místech zákona nejsou stanovena zvláštní ustanovení pro uznání cizích rozhodnutí v určitých věcech. Řízením před českým soudem v odstavci 1 písm. b) se rozumí jak řízení v prvním stupni, tak i řízení odvolací.

K § 16:

Proti dosavadní úpravě se vyžaduje, aby uznání cizího rozhodnutí v jiných než majetkových věcech, pokud se podle zákona neuznává bez dalšího řízení, vyslovil soud. Navrhuje se příslušnost okresního soudu. Jde o to, aby byla zajištěna spolehlivější informovanost o tom, že o určité věci bylo uznáno rozhodnutí cizího státu, a to i proto, že takové uznání je překážkou pro další uznání rozhodnutí orgánu jiného cizího státu v téže věci. Je třeba uvést, že jinak, jde-li o uznání bez dalšího řízení, může být českým orgánem rozhodujícím o uznání v určitých případech i správní úřad, např. při uzavírání manželství cizincem rozvedeným v cizím státě.

Ohledně výkonu cizího rozhodnutí se vychází z dosavadní úpravy.

K § 17 až 19:

Tato ustanovení se vztahují, jak je uvedeno v § 17, na řízení o uznání a výkonu cizích rozhodnutí, v nichž se postupuje podle přímo použitelného předpisu Evropské unie nebo mezinárodní smlouvy, jestliže tyto vyžadují zvláštní prohlášení vykonatelnosti. Má se zde na mysli zejména Haagská úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, č. 141/2001 Sb.m.s. Právními předpisy Evropské unie podle současného stavu jsou nařízení Rady (ES) č. 44/2001, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, a nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, rušící nařízení (ES) č. 1347/2000.

Uvedená smlouva a právní předpisy upravují možnost zvláštního řízení o uznání a zavádějí institut tzv. prohlášení vykonatelnosti, které předchází nařízení výkonu nebo exekuce. V § 19 se umožňuje, aby s návrhem na prohlášení vykonatelnosti byl současně podán i návrh na nařízení výkonu rozhodnutí nebo exekuce, o kterých se rozhodne v jediném usnesení. Respektují se delší lhůty pro podání opravného prostředku a v ustanovení § 19 odst. 2 se bere ohled na úpravu, podle které soud rozhodující v prvním stupni nemůže přihlížet k důvodům pro neuznání, ke kterým přihlíží teprve po podání opravného prostředku odvolací soud. Počítání lhůt podle § 19 odstavce 2 se řídí nařízením Rady (EHS, Euratom) 1182/71, kterým se určují pravidla pro lhůty, data a termíny.

K § 20:

Dosavadní úprava otázku kvalifikace neřeší. Jde zde o to, že při právním hodnocení určitého řešeného případu, spojeném s jeho podřazením pod některý z právních pojmů, jimiž kolizní normy vymezují rozsah svého použití, je třeba toto hodnocení spojené s výkladem právních pojmů provádět na základě některého hmotného práva. Přitom však v tomto stadiu není ještě známo, kterým hmotným právem se bude případ řídit. K jeho určení teprve právě směřuje prováděné hodnocení, jež má umožnit vyhledání příslušné kolizní normy. Potíže, označované jako kvalifikační problém, vznikají, jestliže dotčené, potenciálně použitelné právní řády, k nimž má posuzovaný případ vztah, se neshodují v právním hodnocení, kvalifikaci určité otázky, kterou je nutno podřadit pod právní pojem vymezující rozsah použití některé kolizní normy. Vzniká tak otázka, který právní řád vzít za základ pro uvedené hodnocení.

Návrh vychází z použití tuzemského práva pro uvedené hodnocení. Připouští však tam, kde pro určitou otázku je třeba použít v důsledku existence více kolizních norem pro jednotlivé složky dané otázky (např. při řešení otázky platnosti právního jednání je třeba použít kolizní normy pro způsobilost k právnímu jednání a kolizní normy pro formu právního jednání) norem např. ze dvou různých právních řádů, aby při vyčlenění příslušných právních norem ze dvou právních řádů se při jejich hodnocení podle tuzemského práva přihlíželo podle okolností i k funkci, kterou tyto normy ve svém právním řádu plní. Mají se tím vyloučit

nežádoucí důsledky mechanického spojení norem z různých právních řádů, které byly vytrženy z rámce svého právního řádu, v němž spolu s ostatními jeho normami plní určitou funkci při úpravě životních poměrů.

V těch případech, kdy již pro určitý základní vztah /např. pro dědické poměry/ bylo na základě kolizní normy určeno rozhodné právo, mají se podle takto určeného práva hodnotit pro účely vyhledání kolizní normy takové otázky, které by v rámci základního vztahu mohly vzniknout a pro které je stanovena zvláštní kolizní norma.

Podle tuzemského práva se hodnotí skutečnosti, které jsou v kolizních normách stanoveny jako kritéria pro určení rozhodného práva /hraniční určovatelé/.

K § 21:

Z textu ustanovení je patrné, co se rozumí zpětným a dalším odkazem. Odkazuje-li tuzemská kolizní norma k zahraničnímu právu, vzniká totiž otázka, zda se mají respektovat i jeho kolizní normy, které zejména v důsledku používání jiného hraničního určovatele mohou samy podle okolností odkazovat k jinému než vlastnímu právu. Může to být odkaz zpět k tuzemskému právu nebo k jinému dalšímu cizímu právu.

V souladu s úpravami v jiných právních řádech i se zachovávanou praxí a nařízením Řím I. a Řím II. se nepřipouští přijímání zpětného a dalšího odkazu ve vztazích závazkového práva a pracovního práva. Jinak v případě zpětného odkazu k českému právu se tento odkaz přijme a použije se hmotněprávních ustanovení českého práva.

Řešení otázky dalšího odkazu se navrhuje tak, aby se nedospělo k použití cizího práva, které na základě své kolizní normy si nepřije své použití pro daný případ. Jestliže právo dalšího cizího státu svými kolizními ustanoveními další odkaz na své právo nepřijímá a odkazuje k jinému právu, použije se české právo.

K § 22:

Problém řešení předběžné otázky v mezinárodním právu soukromém vzniká, jestliže se základní otázka řídí cizím právem. V takovém případě vzniká otázka, zda se má rozhodné právo pro předběžnou otázku určit na základě kolizní normy tuzemského práva (tzv. samostatné navázání), nebo kolizní normy cizího práva, kterým se řídí základní právní poměr (tzv. nesamostatné navázání). Může se jednat například o situaci, kdy se projednávání dědictví řídí cizím právem a je třeba posoudit, zda došlo k platnému osvojení. Má se pro určování práva, podle kterého se posuzuje platnost osvojení použít kolizních norem tuzemského práva či kolizních norem práva, podle kterého se projednává dědictví? Zájem na tom, aby tuzemské soudy rozhodovaly o jedné a téže věci stejně, ať se jí jednou zabývají jako otázkou samostatnou a podruhé jako otázkou předběžnou ve vztahu k jiné otázce základní, musí převážit nad ohledem na rozhodování zahraničních soudů. Proto se zásadně stanoví navázání samostatné. Tento zájem není dán tehdy, jestliže by v případě, kdyby se mělo v jiné věci rozhodovat o předběžné otázce jako o otázce samostatné, nebyla pro řízení vůbec dána pravomoc českých soudů. V takovém případě je namíste snažit se o takové řešení, které by učinil zahraniční soud. Pak je správné použít nesamostatného navázání. Konečně tehdy, jestliže již o předběžné otázce bylo pravomocně rozhodnuto dříve, popřípadě cizí rozhodnutí o ní splňuje podmínky pro uznání, je v zájmu právní jistoty takové rozhodnutí respektovat.

K § 23:

Tak jako kolizních norem používá se i zahraničního práva, na které kolizní norma odkazuje, bez návrhu. Je vhodné výslovně to zdůraznit, protože tak tomu není ve všech zahraničních právních řádech.

Má-li se vyhovět příkazu kolizní normy odkazující na zahraniční právo, je nutné, aby se v konkrétním případě používalo zahraničního práva tak, jak je vykládají a používají soudy

ve státě, v němž toto právo platí. Jiný postup by nerespektoval příkaz kolizní normy, a vedl by tak nejen k nesprávnému zacházení se zahraničním právem, ale i současně k porušení tuzemské kolizní normy.

Ze zásady, že se zahraniční právo vykládá a používá se ho tak jako ve státě, v němž platí, vyplývá i odpověď na otázku dosahu odkazu kolizní normy na použitelné právo. Příkazu kolizní normy použít právního řádu, na který odkazuje, je třeba rozumět tak, že se tohoto právního řádu použije jako celku tak, jak by ve státě jeho platnosti byla vyřešena otázka, která spadá do rozsahu normy. Použije se těch jeho ustanovení, kterých by se v daném státě pro rozhodnutí ve věci použilo, a to bez ohledu na jejich systematické zařazení a také bez ohledu na to, zda jde o normy veřejného práva, ať již podle pojetí zahraničního práva nebo podle tuzemského pojetí. Podmínkou ovšem je, že jde o rozhodování o soukromoprávním poměru, přičemž o tom, zda jde či nejde o soukromoprávní poměr, rozhoduje právní hodnocení /kvalifikace/ podle tuzemského práva. Výslovnou zmínkou o použití veřejnoprávních norem jako součástí zahraničního práva se řeší i otázka používání již zmíněných (srov. k § 3) nutně použitelných norem, jestliže tyto normy jsou součástí zahraničního použitelného práva. Český soud není povinen znát cizí právo, je však povinen obsah tohoto práva zjistit, jestliže na ně odkazuje kolizní norma. Je věcí jeho úvahy, jakých prostředků ke spolehlivému zjištění zahraničního práva použije. Může sám zjistit cizí předpisy, má-li k tomu spolehlivou dokumentaci. Může vyžadovat i součinnost stran a jejich zástupců, např. je-li možné, aby příslušné orgány cizího státu jim vydaly osvědčení o cizích právních předpisech. Může požadovat předložení vyjádření odborníků z příslušného státu o právu tam platném. I kdyby tyto prostředky selhaly, není soud, popříp. jiný orgán, zbaven povinnosti zjistit obsah cizího práva. Zákon mu umožňuje vyžádat sdělení Ministerstva spravedlnosti o obsahu zahraničního práva. Toto sdělení není pro soud závazné; lze si představit, že by mohlo vycházet z dokumentace, která ještě nestačila zaznamenat změny v úpravě. Ze zásady, že se zahraničního práva používá tak jako ve státě jeho platnosti, vyplývá, že se předpisů tohoto státu použije i pro řešení mezioblastních a mezosobních kolizí v případech v odstavci 4.

K § 24:

Ustanovením odstavce 1 se umožňuje za podmínek v něm stanovených upustit od použití práva, které by se jinak mělo použít podle kolizních ustanovení zákona, a použít jiné právo. Abstraktní právní normy nemohou předvídat a postihnout všechny mimořádné situace, které se mohou v soukromoprávních poměrech v mezinárodních vztazích v životní a společenské realitě vyskytnout. Mohlo by se tak stát, že by použití určitého práva podle kolizních ustanovení zákona příkře odporovalo legitimnímu očekávání účastníků. Ustanovení tak umožňuje poskytnout stranám spravedlivé řešení při určení a použití použitelného práva. Je třeba zdůraznit, že jde o zcela výjimečné případy.

Ustanovení odstavce 2 postihuje případy možných mezer v zákonné úpravě, které nelze předem stejně jako v situacích dotčených v odstavci 1 předvídat.

K § 25:

V tomto ustanovení jde o nutně použitelné předpisy, jejichž povaha již byla dříve vysvětlena (srov. k § 3), jestliže tyto předpisy jsou součástí zahraničního práva, avšak tohoto práva se podle kolizní normy nemá použít. Lze se o nich zmiňovat jako o předpisech třetího státu. Je možné, že se účastník bude dovolávat těchto předpisů třetího státu k odůvodnění své nemožnosti nebo neschopnosti splnit určitý závazek.

V souladu s praxí i právní úpravou v jiných státech nebylo by správné zásadně předem odmítat vzít ohled na takové předpisy třetího státu.

I tak ustanovení neukládá povinnost těchto předpisů použít, ale pouze umožňuje, aby jich soud podle své úvahy použil.

K § 26:

Ustanovení vychází z dosavadní úpravy. O výjimce ze zásady stejného postavení může být rozhodnuto, není-li ze strany příslušného státu zachována tzv. formální vzájemnost, tj. stejné zacházení s českými občany jako s vlastními příslušníky. Tato vzájemnost není porušena, jestliže český občan nemůže požívat konkrétního práva v daném státě, jestliže tento stát toto právo nepřiznává vůbec, tj. ani svým vlastním příslušníkům. Tuto formální vzájemnost je třeba lišit od tzv. materiální vzájemnosti, podle níž poskytnutí určitého práva nebo postavení nebo výhody cizímu příslušníkovi se váže na to, že jeho stát poskytuje v případech stejného druhu totéž právo nebo totéž postavení nebo tutéž výhodu českým občanům. Materiální vzájemnost se uplatňuje v řadě případů v mezinárodním právu procesním. Oblastí osobních práv je třeba rozumět práva z poměrů, jejichž náplň nemá majetkovou hodnotu a upíná se k osobě účastníka, takže sem patří poměry práva rodinného, osobní složka práva autorského a práv průmyslových. O výjimce ze zásady stejného postavení nemůže být rozhodnuto, jestliže by tím došlo k porušení mezinárodních závazků.

K § 27:

V právních oblastech uvedených v tomto ustanovení návrh konstatuje, že postavení cizinců a zahraničních právnických osob je doplněn podrobnější úpravou v příslušných zvláštních právních předpisech. Pro postavení cizinců v uvedených oblastech mají význam například § 48 odst. 3 a 319 zákoníku práce, zákon o zaměstnanosti, živnostenský zákon a autorský zákon.

K § 28:

Ustanovení vychází z dosavadní úpravy. Nově se však v případech odstavce 2 stanoví, že namísto státní příslušnosti nabyté naposled se přihledne ke státní příslušnosti státu, k němuž vzhledem k životním poměrům osoby výrazně převažuje její vztah. Nově je připojeno ustanovení odstavce 4, které vychází z ustanovení čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právním postavení uprchlíků, č. 208/1993 Sb., a z ustanovení čl. 12 Úmluvy o právním postavení osob bez státní příslušnosti, č. 108/2004 Sb.m.s.

K § 29:

Po vzoru některých zahraničních úprav se opouští současný hraniční určovatel *lex patriae* a jako hraniční určovatel se stanoví obvyklý pobyt. Stejně řešily například Švýcarsko, Estonsko a v poslední době se k němu přiklání i Švédsko. V mnoha dalších zemích je pak obvyklý pobyt kritériem subsidiárním. Navrhované řešení se též jeví jako praktičtější. Pojem „obvyklý pobyt“ je v současné době dostatečně vyložen soudní praxí. Výkladem tohoto pojmu se již zabýval i Evropský soudní dvůr (např. věc 76/76 Di Paolo (1977) ESD 315, odst. 17-20 a věc C-102/91 Knoch (1992) ESD I-4331, odst. 21 a 23). Podle tohoto soudu je obvyklý pobyt místem, které dotyčná osoba určila v úmyslu udělit mu stálý charakter, je stálým nebo obvyklým centrem jejích zájmů. V tomto kontextu by měla být brána v úvahu zejména rodinná situace zaměstnané osoby; důvody, které ji vedly k přestěhování; délka a kontinuita jejího pobytu; skutečnost, že má v místě stabilní zaměstnání a její úmysl, jak se jeví ze všech okolností. V české soudní praxi se lze setkat s vymezením pojmu „bydliště“ (rozsudek NS Cdo 444/2004). Vymezení tohoto pojmu však koresponduje s přesnějším označením „obvyklý pobyt“ ve smyslu výkladu Evropského soudního dvora. V některých směrnících se v českém znění, popřípadě v českém překladu používá pojem „obvyklé bydliště“. Také tento pojem koresponduje s přesnějším označením „obvyklý pobyt“. Obvyklým pobytem se nerozumí místo obvyklého pobytu tak, jak je definováno v § 2 písm. q) zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě.

Dále se též pro způsobilost k právním jednáním obecně stanoví subsidiární hraniční určovatel místo právního jednání. Pro způsobilost k některým právním jednáním, např. pořízení závěti, uzavření manželství, má zákon zvláštní kolizní normy. Navíc oproti dosavadní úpravě se stanoví kolizní norma pro úpravu jména a příjmení. Vychází se z hraničního určovatele státní příslušnosti, avšak pro význam, jaký tato otázka může mít pro postavení osoby ve společnosti, v které žije, se připouští, aby se osoba dovolala použití právního řádu státu, v němž má obvyklý pobyt. Ustanovení odstavce 4 přejímá již platnou právní úpravu ze zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů.

K § 30:

Bude vhodné, aby způsobilost právnických osob byla upravena na stejném místě jako způsobilost fyzických osob. Z dosavadní úpravy obsažené v § 22 obch. zák. se přejímá tzv. inkorporační zásada, tj. použití právního řádu, podle něhož právnická osoba vznikla. Protože v některých právních řádech existují i takové útvary, které tam nemají povahu právnických osob, avšak přiznává se jim způsobilost vlastním jménem uzavírat obchody a vystupovat před soudy, používá se výrazu "jiná než fyzická osoba", aby takovým útvarům mohla být v tuzemsku v zájmu bezpečnosti a plynulosti obchodního styku přiznávána stejná způsobilost, jakou jim přiznává příslušný cizí právní řád. Ustanovení odstavce 3 vychází ze současné platné úpravy v § 24 odst. 2 obch. zák. s dodatkem o možnosti přemístění sídla právnické osoby vzniklé podle cizího práva v zahraničí. V budoucnosti se může této úpravě dotknout přijetí právě projednávaného návrhu Rady EU o statutu Evropské soukromé společnosti.

K § 31 a 32:

Doporučuje se, aby i ustanovení mezinárodního práva směnečného a mezinárodního práva šekového, která jsou dosud obsažena ve směnečném a šekovém zákoně č. 191/1950 Sb., ve znění zákona č. 29/2000 Sb., byla zahrnuta do nové úpravy. To platí i pro další ustanovení převzatá ze zákona směnečného a šekového.

Jinak tato ustanovení odpovídají dosavadní úpravě v zákonu směnečném a šekovém a odpovídají také ustanovením Ženevské úmluvy o ustanoveních v oblasti mezinárodního práva směnečného z roku 1930 a Ženevské úmluvy o ustanoveních v oblasti mezinárodního práva šekového z roku 1931. Je třeba poznamenat, že tyto úmluvy nejsou pro Českou republiku závazné, avšak zákon směnečný a šekový jejich ustanovení převzal a je ve shodě s nimi formulován.

Proti dosavadní úpravě se vylučuje subsidiární použití práva státu, v němž se osoba na směnce nebo šeku podepsala, pro její způsobilost směnečně nebo šekově se zavazovat, pokud jde o českého občana nebo dále také o osobu, která má obvyklý pobyt v České republice. Ženevské úmluvy o kolizních ustanovení v oblasti práva směnečného a práva šekového umožňovaly svým smluvním státům nepoužívat ustanovení o subsidiárním použití práva státu místa podepsání směnky nebo šeku, pokud by šlo o jejich občany. Česká republika není těmito úmluvami vázána a může se tak volně rozhodnout pro obdobnou úpravu, popřípadě jí i rozšířit.

K § 33:

Tak jako na řadě míst v dalších ustanoveních pro jednotlivé druhy soukromoprávních poměrů předchází zde kolizní normě ustanovení vymezující pravomoc českých soudů ve věcech v něm uvedených. Tímto uspořádáním norem se sleduje přehlednost úpravy a usnadnění postupu v praxi, jak je uvedeno v obecné části důvodové zprávy sub 3. f/. Ustanovení o pravomoci na těchto místech je zvláštní úpravou oproti obecné úpravě v § 7.

Ustanovení § 7 se použije všude tam, kde není stanoveno zvláštní ustanovení. Proti dosavadní úpravě v tomto paragrafu byly připojeny poslední věta odstavce 2 a odstavec 3.

K § 34:

Ustanovení mění dosavadní úpravu tak, že za rozhodné právo se stanoví právní řád státu obvyklého pobytu opatrovance. Uskutečnění zásady jednotnosti opatrovnictví podle druhé věty bude záležet na stanovisku státu místa polohy majetku, zda bude tyto účinky opatrovnické péče zřízené v jiném státě /v České republice/ uznávat.

K § 35 a 36:

V ustanovení § 35 je proti dosavadní úpravě změna v tom, že se povinnost zde uvedená má řídit právním řádem státu obvyklého pobytu opatrovníka na místo právního řádu státu, jehož je příslušníkem. V § 36 se přejímá dosavadní úprava.

K § 37:

Toto ustanovení nebylo v dosavadním zákoně obsaženo. Jeho smyslem je odstranit pochybnosti ohledně použitelného práva pro ta opatření, na která nedopadají kolizní normy stanovené v předchozích ustanoveních.

K § 38:

Tak jako na některých dalších místech v ustanoveních pro jednotlivé druhy soukromoprávních poměrů následuje zde po ustanovení o pravomoci českých soudů, kolizní normě nebo kolizních normách ustanovení o uznání cizích rozhodnutí. Tím se sleduje přehlednost úpravy a usnadnění postupu v praxi, jak je uvedeno v obecné části důvodové zprávy. Ustanovení o uznání cizích rozhodnutí na těchto místech je zvláštní úpravou oproti obecné úpravě o uznání cizích rozhodnutí v § 14 až 16, které se použije všude tam, kde není stanoveno zvláštní ustanovení.

K § 39:

Přejímá se dosavadní právní úprava. Ta se vzhledem k návrhu občanského zákoníku rozšiřuje o prohlášení za nezvěstného. Dále se účinky prohlášení cizince za mrtvého nebo nezvěstného rozšiřují i pro státní občany České republiky bez ohledu na jejich obvyklý pobyt. Pravomoc českých soudů prohlásit za mrtvého a za nezvěstného českého občana je pravomocí výlučnou.

K § 40:

Jde o nové ustanovení, které je zvláštním ustanovením o uznání cizích rozhodnutí ve věcech v něm uvedených.

K § 41:

Ustanovení vychází ze zásady jednotného práva pro právní jednání, jím založený právní vztah i jeho zánik a následky neplatnosti. Odpovídá to dosavadnímu pojetí.

K § 42:

Ustanovení upravuje určení práva pro formu právních jednání včetně smluv. Je formulováno tak, aby pokud možno byla zachována platnost formy právního jednání. Stanoví se proto alternativně několik kolizních kritérií tak, aby vyhověním požadavkům co do formy alespoň jednoho z nich se dosáhlo zachování platnosti právního jednání, pokud jde o formu. Jestliže však právní řád, kterým se řídí určitý právní poměr nebo právní řád státu, v němž je nemovitá věc, které se jednání týká, trvá na zachování určité formy jako nezbyté podmínce

platnosti právního jednání, je nutné tento požadavek respektovat. Pokud jde o smlouvy, vztahuje se toto ustanovení na smlouvy, které jsou vyňaty z nařízení Řím I.

K § 43:

Toto ustanovení odpovídá dosavadní úpravě v zákonu směnečném a šekovém č. 191/1950 Sb. ve znění zákona č. 29/2000 Sb. a také ustanovením Ženevské úmluvy o ustanoveních v oblasti mezinárodního práva směnečného z roku 1930 a Ženevské úmluvy o ustanoveních v oblasti mezinárodního práva šekového z roku 1931.

K § 44:

Dosavadní úprava takové ustanovení neobsahuje. Vzhledem k významu, který má uzavírání právních jednání zástupcem nebo zmocněncem v obchodním styku, a to i v mezinárodních vztazích, je účelné stanovit kolizní normu pro zastoupení. Hraniční určovatelé stanovení zde pro zastoupení ze zákona a na základě soudního nebo úředního výroku odpovídají logicky povaze těchto případů zastoupení a jejich vzniku a základu. Pro účinky zastoupení na základě plné moci se stanoví alternativně několik hraničních určovatelů, aby zejména v zájmu třetí osoby, s níž zmocněnec uzavírá právní jednání s účinky pro zastoupeného, se dostavily právní účinky jednání učiněného zmocněncem. To platí i pro formu plné moci. Také kolizní norma pro poměr mezi zmocněncem a třetí osobou vzniklý překročením zmocnění nebo při jeho neexistenci se snaží respektovat zájem třetí osoby.

K § 45:

Toto ustanovení je nové, v dosavadním zákoně není. Hraniční určovatelé stanovení v první větě logicky odpovídají právní povaze těchto druhů zastoupení. Ustanovení druhé věty především chrání zájmy třetí osoby, s kterou bylo jednáno.

K § 46:

Zásada vyslovená v tomto ustanovení vyplývá z pojetí promlčení jako institutu práva hmotného. Oproti dosavadní úpravě přemísťuje se toto ustanovení z dosavadní souvislosti s ustanoveními o závazkových právech na zvláštní místo, neboť promlčena mohou být i některá jiná než závazková práva. Pro promlčení závazků ze smluv je shodná úprava stanovena v čl. 12 odst. 1 písm. d) nařízení Řím I. a pro promlčení mimosmluvních závazkových vztahů v čl. 15 písm. h) nařízení Řím II.

K § 47:

V ustanovení se dále stanoví pravomoc českých soudů pro případy, jestliže alespoň jeden z manželů je českým občanem, jestliže mezinárodní smlouva nebo právní předpis, jehož použití má přednost před použitím tohoto zákona, nestanoví jinak. Zásadně je žádoucí umožnit českému občanu přístup k českým soudům v těchto věcech osobního stavu pro něho životně důležitých. Tomu ovšem může bránit použití nařízení č. 2201/2003, které má přednost při použití a které omezuje přístup k českému soudu podmínkou šestiměsíčního obvyklého pobytu českého občana v České republice před podáním žaloby.

Stejně tak podle některých dvoustranných mezinárodních smluv o právní pomoci může nastat stav, že nebude dána pravomoc českých soudů ve věcech rozvodu, jestliže jen jeden z manželů je českým občanem, a to dokonce v některých situacích i tehdy, kdyby měl obvyklý pobyt v České republice a druhý manžel je občanem druhého smluvního státu. Tak podle smluv s Mongolskem, býv. Jugoslávií, Ruskem, Ukrajinou a Uzbekistánem se přiznává pravomoc soudům smluvního státu, na jehož území mají oba manželé bydliště, podle smluv s KLR, Kubou a Vietnamem soudům smluvního státu, na jehož území mají nebo měli manželé poslední společné bydliště. Může se tak stát, že pravomoc českých soudů nebude

dána. Nemají-li oba manželé bydliště na území jednoho smluvního státu, je podle smlouvy s býv. Jugoslávií dána pravomoc soudů smluvního státu bydliště žalovaného; podle smlouvy s KLRD pokud manželé neměli poslední společné bydliště ve smluvním státě, je dána pravomoc soudů toho smluvního státu, u nichž bylo dříve zahájeno řízení. I v těchto případech může tak nastat situace, že pravomoc českých soudů nebude dána.

K § 48:

Přejímá se dosavadní úprava, a to i ohledně uzavírání manželství v cizině.

K § 49:

Pro osobní poměry manželů se oproti dosavadní úpravě přiznává uplatnění také právu státu, v němž mají manželé obvyklý pobyt. Majetkové poměry se řídí právním řádem státu, kde mají manželé svůj obvyklý pobyt, jinak právním řádem státu, kterého jsou manželé státní příslušníci, jinak se použije lex fori (tj. české právo). Nově se umožňuje, aby manželé zvolili použitelné právo pro své majetkové poměry, přičemž tato volba je omezena na výběr mezi právními řády, které mají k jejich poměrům významnější vztah.

K § 50:

Protože k rozvodu dochází v důsledku poruch v osobních vztazích manželů, je logické, aby se rozvod řídil právním řádem, kterým se řídí tyto vztahy v době zahájení řízení. V ustanovení odstavce 3 se oproti dosavadní úpravě upřesňuje rozhodná doba pro posouzení způsobilosti uzavřít manželství a platnosti formy jeho uzavření v řízení o neplatnosti manželství a v řízení o určení, zda tu manželství je, či není. Ustanovení § 49 odst. 2 upravuje určení rozhodného práva pro vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely, které se určí podle přímo použitelného předpisu Evropské unie, kterým je nařízení Rady ES č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovací povinností, tak jak tomu je i v případě vyživovací povinnosti mezi manžely.

K § 51 a 52:

Přejímá se dosavadní úprava s upřesněním postavení nejvyššího státního zástupce. Uznání cizího rozhodnutí týkajícího se českého občana brání i výlučná pravomoc českých soudů (např. oba manželé, kteří jsou českými občany, mají obvyklý pobyt v České republice). Pojmem zákonné odloučení se rozumí to, co bývá v právních předpisech některých evropských států, popřípadě v evropském právu označováno termínem „legal separation“.

K § 53:

Přejímá se dosavadní úprava. Není důvod pro její změnu.

K § 54:

Oproti dosavadní úpravě se navíc stanoví, že jestliže je to v zájmu dítěte, použije se právního řádu státu, v němž měla matka dítěte obvyklý pobyt v době jeho početí. V tomto státě zpravidla bude dítě žít, a je proto namístě za podmínky v ustanovení uvedené použít práva tohoto státu, který má nejbliže ke skutečným životním poměrům dítěte. Nejde zde tak o nerovné zacházení s matkou dítěte a jeho domnělým otcem, ale o respektování zájmů dítěte. Jinak je úprava převzata z dosavadní úpravy, přičemž v případech, kdy narozením dítě získalo více státní příslušností, použije se české právo. Příklad použití českého práva oproti základní kolizní normě v odstavci 2 se upřesňuje tak, že se za podmínek tohoto odstavce českého práva použije, zatímco podle dosavadní úpravy se ho „může“ použít. Druhá věta v odstavci 3 má zabránit potížím, které matričním úřadům vznikají, jestliže podle práva cizího státu mohlo dojít k uznání rodičovství v souvislosti s jeho popřením jiné osoby mimo soudní řízení.

K § 55:

Přejímá se dosavadní úprava. Není důvod pro její změnu.

K § 56:

V odstavci 1 se zásadně stanoví pravomoc českých soudů ve věcech týkajících se nezletilých (věci výživy, výchovy a péče o nezletilé), jestliže nezletilý má obvyklý pobyt v České republice, a jestliže je českým občanem, i když má obvyklý pobyt v cizině. Z této zásady však platí významné výjimky stanovené v mezích předmětu jejich úpravy v Haagské úmluvě o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, č. 141/2001 Sb.m.s., v nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Haagská úmluva a nařízení č. 2201/2003 v podstatě vycházejí z obvyklého pobytu dítěte ve smluvním, popřípadě členském státě jako důvodu pro založení pravomoci s určitými výjimkami.

Odstavec 2 přejímá dosavadní úprava, odstavec 3 umožňuje domáhat se u českého soudu zrušení nebo změny jeho dřívějšího rozhodnutí o výživném, i když oprávněný má obvyklý pobyt v cizině. Odstavec 4 též umožňuje osobám s obvyklým pobytem v České republice domáhat se zrušení nebo změny vyživovací povinnosti uložené rozhodnutím cizího orgánu za podmínky v něm uvedené.

Odstavec 5 se týká ochrany nezletilého cizince, který nemá obvyklý pobyt v České republice, ale pouze se v ní zdržuje. Ohledně nezletilého cizince, který má v České republice obvyklý pobyt, bude pravomoc dána na základě odstavce 1.

K § 57:

Ustanovení odstavce 1 odkazuje pro použití rozhodného práva ve věcech výživy ve vztazích rodičů a dětí a i jiných oprávněných osob na zmíněné nařízení č. 4/2009.

Pokud jde o věci mimo věci výživy, tj. ostatní věci rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně osoby nebo majetku dítěte, použije se podle odstavce 2 k určení použitelného práva kolizních ustanovení zmiňované Haagské úmluvy. Tato kolizní ustanovení mají obecnou použitelnost, neboť právo podle nich určené se použije, i když jde o právo nesmluvního státu. Kolizní normy smluvních států jsou tak vyřazeny z použití. Podle kolizních norem v Úmluvě se v podstatě s některými výjimkami použije práva smluvního státu soudu, který má ve věci pravomoc podle Úmluvy, tzn. použije se lex fori. Mají-li tak pravomoc české soudy, postupují podle českého hmotného práva. S určitou výjimkou je vyloučen zpětný a další odkaz.

K § 58:

Za podmínek v tomto ustanovení stanovených se bez dalšího řízení uznávají cizí rozhodnutí v těchto věcech, která byla vydána ve státě, jehož příslušníkem je dítě cizí státní příslušností nebo v němž má takové dítě obvyklý pobyt a všichni účastníci jsou cizinci. Pokud tato rozhodnutí ukládají majetková plnění, může být nařízen jejich výkon, jestliže tomu nebrání také překážky uvedené v § 15 odst. 1 písm. b) až e).

K § 59:

Také pro nároky matky dítěte vůči otci, za něhož není provdána, se stanoví použití práva státu, v němž má matka dítěte obvyklý pobyt, jako základního kolizního kritéria, neboť použití tohoto práva nejlépe odpovídá životním poměrům a potřebám matky dítěte. V jejím zájmu se jí však poskytuje možnost dovolat se použití práva státu podle své státní příslušnosti.

Pro případ, že má matka dítěte obvyklý pobyt v České republice a otec je českým občanem, se stanoví použití českého práva, a to i kdyby matka dítěte byla cizí státní příslušnicí.

K § 60:

Přejímá se dosavadní úprava s upřesněním pro případy, kdy jen jeden z manželů je českým občanem. Osvojení nezletilého českého občana s obvyklým pobytem v České republice přísluší do výlučné pravomoci českých soudů.

K § 61:

Oproti dosavadní úpravě se právnímu řádu státu, jehož příslušníkem je osvojenec, přiznává stejný význam jako právním řádům určeným podle státní příslušnosti osvojitelů. Je zájem na tom, aby osvojení bylo pokud možno ve všech dotčených státech uznáváno. V odstavci 3 se přejímá dosavadní řešení.

K § 62:

Oproti dosavadní úpravě se kolizně upravují účinky osvojení výslovným ustanovením. Protože osvojením vznikne po právní stránce stejný právní poměr jako mezi rodiči a dětmi, stanoví se pro poměry ve věcech rodičovské zodpovědnosti, výchovy a výživy použití stejného práva jako pro poměry mezi rodiči a dětmi.

K § 63:

Ustanovení odstavce 1 zabraňuje především tomu, aby ze strany účastníků, kteří jsou českými občany mohlo docházet k obcházení české zákonné úpravy osvojení tím, že k osvojení dojde v zahraničí. V odstavci 2 jde o rozhodnutí, která se týkají výlučně cizinců a uznávají se v jejich domovských státech. Tato rozhodnutí o osvojení se uznávají bez dalšího řízení. Takové rozhodnutí může uznat i správní orgán, je-li toho třeba pro účely správního řízení. V odstavci 3 se bere v úvahu, že v cizině by se osvojení mohlo uskutečnit i jinak než soudním rozhodnutím, například smlouvou ve zvláštní předepsané podobě, apod.

K § 64:

Protože i zde jde o rozhodování ve věcech nezletilých, upravuje se pravomoc obdobně jako v § 56 odst. 1. I na otázky poručenství a opatrovnictví nad nezletilými se vztahuje zmiňovaná Haagská úmluva a nařízení č. 2201/2003.

K § 65:

Protože i pro poručenství a opatrovnictví nad nezletilými platí kolizní úprava zmiňované Haagské úmluvy, jsou odstavce 1 až 3 formulovány shodně s úpravou v této Úmluvě.

K § 66:

Přejímá se zde úprava uznávání cizích rozhodnutí jako v případech cizích rozhodnutí o omezení a zbavení způsobilosti k právním jednáním a ve věcech opatrovnictví podle § 38, jestliže byla vydána v domovském státě dítěte cizí příslušnosti nebo ve státě, v němž má dítě cizí příslušnosti obvyklý pobyt.

K § 67:

Vzhledem k zákonné úpravě vztahů zde uvedených se pro ně stanoví úprava pravomoci českých soudů k rozhodování o zrušení těchto vztahů, kolizní norma a úprava uznávání cizích rozhodnutí o jejich zrušení. Obdobnými poměry se rozumějí některé druhy

vztahů upravených v zahraničních právních řádech, které se mohou od české úpravy i značně lišit. Např. francouzská úprava umožňuje uzavřít obdobný vztah i mezi osobami různého pohlaví (pacte civil de solidarité – PACS). Protože tento institut je upraven jen v některých státech, jeho náplň je přitom upravena odchylně, jeví se jako nejvhodnější použití práva státu místa uzavření. Účinky registrovaného partnerství a obdobného poměru se rozumějí obecně vznik a změny v právech a povinnostech osob v důsledku uzavření tohoto vztahu. Pro osobní a majetkové poměry se to stanoví výslovně.

K § 68:

Stanovení výlučné pravomoci českých soudů k rozhodování o právech k nemovitým věcem na území České republiky odpovídá i dosavadnímu stavu vyplývajícimu z ustanovení § 37 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů ve spojení s ustanovením § 88 písm. g) o.s.ř. Formulace ustanovení bere ohled i na případy, kdy o právech k nemovitým věcem rozhodují i jiné orgány veřejné moci, např. Český báňský úřad.

K § 69:

Přejímá se zde dosavadní úprava. Jde o tradiční všeobecně přijímanou úpravu.

K § 70:

Ustanovení odstavce 1 je převzato z dosavadní úpravy. Významnou změnou je zásada vyjádřena v odstavci 2. Namísto práva místa polohy věci se při převodu vlastnického práva na základě smlouvy bude tento převod řídit právním řádem, kterým se řídí taková smlouva, tzn. s právními účinky nejen ve vztahu mezi stranami smlouvy, ale i vůči třetím osobám. Tím je řešena i kolizní problematika výhrady vlastnického práva, která se tak bude řídit právem příslušné smlouvy. Tato úprava posiluje právní jistotu stran smlouvy, jejichž zájem v mezinárodním obchodu značně převažuje nad případnými zájmy třetích osob. Tato úprava je i příznivá volnému pohybu zboží přes hranice států. Z posledních úprav je možno uvést italskou revizi mezinárodního práva soukromého, která tuto zásadu zavádí. Ustanovení odstavce 3 přejímá v první větě dosavadní úpravu. Ustanovení druhé věty tohoto odstavce vyhovuje použitím snadno zjiřitelného kritéria potřebám praxe mezinárodního obchodu.

K § 71 a 72:

S formulačními upřesněními se přejímá dosavadní úprava, pro jejíž změnu není důvod. V některých právních úpravách se do veřejných knih a podobných seznamů zapisují i práva a právní skutečnosti k movitým věcem.

K § 73

Návrh občanského zákoníku obsahuje ustanovení o svěřenském fondu. Ustanovení § 73 proto stanoví kolizní úpravu pro tento právní institut. Tato kolizní úprava vychází z úpravy obsažené v Haagské úmluvě o právu rozhodném pro trust a o jeho uznání z 1. 7. 1985. Úmluva není závazná pro Českou republiku, která není jejím smluvním státem.

K § 74:

Ustanovení odstavce 1 stanoví, že český soud bude obecně pravomocný tehdy, měl-li zůstavitel v České republice svůj obvyklý pobyt. Stejně tak bude výlučně pravomocný český soud, půjde-li o nemovitost na území České republiky.

Ustanovení odstavce 2 je reakcí na postup těch států, které nevydávají dědictví k projednání českým soudům a ani nepřiznávají jejich rozhodnutím právní účinky. Půjde-li o dědictví na území České republiky a zůstavitel neměl obvyklý pobyt na jejím území, pravomoc českého soudu bude dána také tehdy, pokud cizí stát, jehož příslušný orgán je

pravomocný k projednání dědictví, bude nečinný (odmítne-li se zabývat takovým dědictvím, anebo pokud se nevyjádří) a hrozilo by, že dědictví na území České republiky nebude projednáno. Smyslem ustanovení je zabránit, aby na českém území zůstalo bez projednání jmění patřící do dědictví, je-li jinak respektována pravomoc orgánu cizího státu k projednání dědictví. V případě, že se cizí stát nevyjádří, není třeba ani zkoumat, zda cizí stát přiznává rozhodnutím českých soudů právní účinky či nikoliv. Stát je totiž oprávněn učinit všechna opatření, která znesnadňují možnosti zneužívání majetku zůstavitele a nastolí vztahy právní jistoty a zabrání případným finančním ztrátám státu při „péči“ o tento majetek.

V ostatních případech, tj. nepůjde-li o nemovitost na území České republiky, nebo nebude-li mít zůstavitel, který zanechal majetek v České republice, v době svého úmrtí v České republice obvyklý pobyt a cizí stát vydává dědictví k projednání českým soudům, nebo přiznává jejich rozhodnutím právní účinky a orgán cizího státu projeví ochotu se dědictvím zabývat, příslušný český soud se omezí toliko na neodkladná opatření k zajištění majetku. V takovém případě český soud, resp. notář z pověření soudu provede zpravidla předběžné šetření. Soud na žádost účastníků vydá potvrzení o tom, že dědictví nenáleží do pravomoci českých soudů. To však neplatí, půjde-li pouze o majetek nepatrné hodnoty. Jeví se neekonomické a neefektivní, aby v případě, že zůstavitel zanechal toliko majetek nepatrné hodnoty, tj. majetek v hodnotě cca. 10 až 15 tisíc korun českých, takový majetek musel být vždy vydáván do zahraničí. Jde o úhradu nákladů pohřbu, která se vyplatí vypraviteli pohřbu či jiné osobě ve shodě s použitelným právem.

Pokud však jde o dědictví zanechané na území České republiky českým občanem s obvyklým pobytem v cizině, projedná takové dědictví český soud, jestliže některý z dědiců má obvyklý pobyt v České republice na jeho žádost. Uspodňuje se tak postavení dědiců s obvyklým pobytem v České republice, kteří také stejně jako zůstavitel budou ve většině případů českými občany.

K § 75:

Přejímá se dosavadní úprava.

K § 76:

Vychází se z dosavadní úpravy používající jediného hraničního určovatele pro celé dědictví bez rozlišování nemovitých věcí a jiného majetku patřícího do dědictví. Zdá se, že tato zásada jednotného dědického statutu odpovídá i tendencím v jiných úpravách. Nově se však jako hraniční určovatel zavádí obvyklý pobyt zůstavitele v době jeho smrti. Subsidiárně se stanoví hraniční určovatel státní příslušnosti, jestliže zůstavitel i dědicové jsou shodně státní příslušnosti a dědicové nemají obvyklý pobyt ve státě, v němž měl obvyklý pobyt zůstavitel. Jde přitom o známé dědice v době zahájení řízení o dědictví.

K § 77:

K ustanovení o způsobilosti k pořízení a zrušení závěti podle dosavadní úpravy se připojuje i kritérium obvyklého pobytu v době pořízení závěti. Je to ve prospěch zachování platnosti závěti. Ustanovení o formě závěti je zcela nově pojato a alternativním stanovením celé řady kolizních kritérií umožňuje, aby co do formy byla platnost závěti co nejvíce zachována. Zcela nové je ustanovení odstavce 4 umožňující omezenou volbu práva použitelného pro dědické právní poměry, pořizovatelem v závěti. Výběr je omezen na výběr mezi právními řádů, které mají k osobě pořizovatele závěti a k jeho majetku určitý vztah. Protože návrh občanského zákoníku zavádí do českého práva institut dědické smlouvy, stanoví se pro její formu a volbu rozhodného práva pro dědické právní poměry v dědické smlouvě obdobná úprava jako pro pořízení závěti.

K § 78:

Návrh stanoví tímto ustanovením řešení otázky tzv. odúmrti v případech, že se dědické právní poměry řídí zahraničním právem. Pro odstranění pochybností a v zájmu státu, aby věci na jeho území, které zůstaly bez vlastníka, případly územnímu státu, se proto jednoznačně stanoví, že věci a práva umístěná na území České republiky v případě tzv. odúmrti případnou českému státu.

K § 79:

Uznání cizích rozhodnutí podle tohoto ustanovení odpovídá tomu, že k projednání dědictví v těchto případech není dána pravomoc českých soudů.

K § 80:

Vyslovuje se zde samozřejmá skutečnost. U těchto práv nepřichází v úvahu výběr rozhodného práva z několika potenciálně použitelných právních řádů. V zásadě právo k duševnímu vlastnictví přísluší oprávněnému jen na území státu, jehož právní řád toto právo poskytuje a chrání. Na rozdíl od věcných práv je předmět těchto práv, duševní statek sám vytvářen právním řádem konkrétního státu pro oblast tohoto právního řádu, neboť např. vynález musí splňovat náležitosti, které daný právní řád vyžaduje pro naplnění pojmu vynálezu. Tyto podmínky se nemusí ve všech podrobnostech shodovat, takže určitý skutkový základ, který splňuje podmínky pro vynález stanovené právním řádem jednoho státu, nemusí je nutně splňovat podle práva jiného státu. Příslušné právo se tak zásadně řídí, jak co do svého vzniku, zániku, tak i obsahu včetně možnosti nakládat s ním, poskytovat jinému oprávnění k jeho využívání, převádět je atd., právním řádem státu, který právo přiznává a poskytuje mu na svém území ochranu. Ve shodě s některými zahraničními úpravami není na závadu vyjádřit tuto skutečnost výslovně v právní normě.

K § 81:

Přejímá se dosavadní úprava.

K § 82:

Úprava otázek cenných papírů je zařazena nově. Otázku, zda byl cenný papír platně vydán, a práva z něho je třeba řešit v závislosti na jednotlivých druzích a podobách cenných papírů, např. zda jde o cenný papír, který představuje účast na právnické osobě (akcie), nebo jehož vystavení je upraveno v ustanoveních o smlouvě o přepravě věci (náložný list), v ustanoveních o smlouvě o skladování (skladištní list), zda jde o cenný papír v listinné podobě, v zaknihované podobě, atd.

K § 83:

Pro převod práva k cennému papíru se stanoví použití práva platného v místě, v němž je cenný papír v rozhodné době. Předpokládá se, že toto řešení nejlépe odpovídá potřebám mezinárodního obchodu a finančního styku. Jde-li o cenný papír vedený v evidenci, vyplývá z odstavce 3 použití práva státu, v němž je veden v evidenci. Pro zástavní právo k cenným papírům se umožňuje volba práva; jinak se použije práva podle obvyklého pobytu nebo sídla zástavního věřitele s tím, že u cenných papírů ztělesňujících zboží se používá práva místa, v němž je cenný papír v rozhodné době.

Jde-li o zástavní právo k cennému papíru vedenému v evidenci, platí o něm odst. 3. Formulace v něm uvedená, tj. „evidence, ve které se provádí zápis zakládající právní účinky vlastníka cenného papíru“ je použita pro určení, která z evidencí je rozhodující pro použití kritéria práva státu, v němž je vedena evidence, pro určení rozhodného práva, pro nakládání

s cenným papírem, jímž je jeho převod a další způsoby nakládání, zde zřízení zástavního práva.

Ustanovení odstavce 4 odpovídá předpisům práva Evropské unie, a to směrnici č. 98/26/ES.

Ustanovením odstavců 5 se implementuje směrnice č. 2002/47/ES, o dohodách o finančním zajištění. Směrnice požaduje, aby rozhodným právem, podle kterého se posuzuje vznik finančního zajištění, věcná práva spojená s finančním zajištěním a způsob realizace finančního zajištění, bylo v případě, kdy je předmětem finančního zajištění investiční nástroj v zaknihované podobě, právo členského státu Evropské unie, ve kterém je veden odpovídající účet.

Ustanovením odstavce 6 se přejímá úprava směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/25/ES, o nabídkách převzetí.

K § 84:

Kolizní úprava závazkových vztahů smluvních i mimosmluvních je upravena v nařízeních Řím I a Řím II. Úprava v této hlavě se tak omezuje jen na otázky, které nespadají do rozsahu působnosti těchto nařízeních.

K § 85:

Jde o zvláštní ustanovení ve vztahu k § 6. Připouští, aby tzv. prorogační úmluva (prorogatio fori) založila pravomoc českých soudů, i kdyby podle obecného ustanovení v § 6 dána nebyla. Jinak toto ustanovení odpovídá dosavadní úpravě.

K § 86:

Bude záležet na úpravě platné v cizím státě, zda na základě úmluvy podle tohoto ustanovení bude skutečně založena pravomoc jeho soudů. Tak např. podle čl. 5 odst. 3 švýcarského spolkového zákona o mezinárodním právu soukromém /BB1 1988 I. 5/ může sjednaný švýcarský soud odmítnout rozhodovat, jestliže žádná strana nemá bydliště, obvyklý pobyt nebo podnik v kantonu sjednaného soudu a ani podle švýcarského zákona o mezinárodním právu soukromém se nemá na předmět sporu použít švýcarského práva. Je proto třeba, na rozdíl od dosavadní úpravy řešit situace, kdy cizí soud odmítne se věci zabývat, nebo jestliže by rozhodnutí vydané v cizině nemohlo být České republice uznáno. Bude proto vhodné, aby z důvodů uvedených pod písm. a), b) a c) v odstavci 2 mohl český soud věc projednat, i když byla sjednána příslušnost zahraničního soudu. Jinak však, mimo uvedenou výjimku, je sjednáním příslušnosti zahraničního soudu, a to i ve shodě s judikaturou Nejvyššího soudu / srov. usnesení z 28.5.1997, 1 Odon 39/97 /, vyloučena pro danou věc pravomoc českých soudů.

K § 87:

Kolizní normy pro určení rozhodného práva pro smluvní závazkové vztahy jsou sjednoceny v nařízení Řím I. Jde o univerzální unifikaci, tj. právního řádu státu, na který tyto kolizní normy odkazují, se použije, i když jde o právní řád státu, který není členským státem EU. S ohledem na obecnou závaznost a přímou použitelnost nařízení v České republice se zde stanoví kolizní úprava jen pro smlouvy, na které se nařízení Řím I nevztahuje. Zejména jde také o pojistné smlouvy, které jsou z úpravy nařízení vyňaty podle jeho čl. 1 odst. 2 písm. j), tj. určité pojistné smlouvy vyplývající z činnosti prováděné jinými organizacemi než jsou organizace uvedené v čl. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2002/83/ES ze dne 15. 11. 2002 o životním pojištění. Ustanovením odstavce 2 se také využívá možnosti poskytnout větší volbu rozhodného práva, kterou nařízení Řím I poskytuje v čl. 7 odst. 3 písm. e).

Ustanovením odstavce 3 se přejímá ustanovení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/122/ES.

K § 88:

Jde o zvláštní ustanovení o pravomoci k obecnému ustanovení o pravomoci českých soudů v § 6. Omezuje se možnost sjednání příslušnosti zahraničního soudu. Protože nařízení Řím I stanoví kolizní úpravu pro pracovní smlouvy, není v zákoně pro ně kolizní ustanovení.

K 89:

Stanoví se zde kolizní norma pro pracovní poměry vzniklé jinak než smlouvou, protože je nařízení Řím I nezahrnuje.

K § 90:

Ustanovení odpovídá dosavadní úpravě. Navíc se výslovně umožňuje volba práva dlužníkem, který svým jednostranným projevem vůle právní poměr zakládá.

K § 91:

Podle nařízení Řím I, se právo rozhodné pro postoupení pohledávky určí podle ustanovení nařízení o určení rozhodného práva pro smlouvy vůbec. To je třeba vztahovat i na ostatní ujednání zmíněná v odstavci 1, neboť jde o smluvní ujednání závazkové povahy. Rozhodné právo by tak mohlo být i účastníky zvoleno. Rozhodným právem se podle nařízení Řím I řídí také nároky na náhradu škody vzniklé porušením povinnosti ze závazkového vztahu.

Ustanovení se proto vztahuje jen na otázky v nařízení Řím I nezahrnuté.

Pro zajištění spočívající ve zřízení věcného práva (např. zástavního práva) se použije kolizních norem pro věcná práva. Jiná úprava vyplývající ze zákona je např. stanovena pro ručení společníků za závazky právnické osoby, pro které se podle § 30 použije osobního statutu právnické osoby, nebo v § 83 pro zástavní práva tam uvedená.

Přechod pohledávky a dluhu ze zákona stanoví například úprava pojistné smlouvy nebo ustanovení o prodeji závodu. Přechod pohledávky a závazku ze zákona se i jinak řídí právem, které tento přechod stanoví. Může jít např. o právo upravující právní poměry obchodní společnosti, které stanoví takový přechod při zániku obchodní společnosti ze zaniklé společnosti na jinou obchodní společnost, např. v případech podle § 69a, 69c obch. zák., nebo o právo, kterým se řídí smlouva o prodeji podniku, nebo i o právo upravující dědické právní poměry. Pohledávka a závazek, které přecházejí, se i po přechodu řídí stejným právem jako před ním.

K § 92:

Započtení je jedním z důvodů zániku závazku. Je proto logické, aby se řídilo tím právním řádem, kterým se řídí pohledávka, jež je započtením postižena. Stranám se přitom umožňuje volba práva. Pro pohledávky ze smluv se použije nařízení Řím I (čl. 17).

K § 93 až 100:

Tato ustanovení odpovídají dosavadní úpravě v zákonu směnečném a šekovém a také ustanovením Ženevské úmluvy o ustanoveních v oblasti mezinárodního práva směnečného z roku 1930 a Ženevské úmluvy o ustanoveních v oblasti mezinárodního práva šekového z roku 1931.

K § 101:

Kolizní úprava náhrady škody a dalších mimosmluvních závazkových vztahů (bezodůvodného obohacení, jednatelství bez příkazu a předsmmluvní odpovědnosti) je upravena přímo použitelným předpisem Evropské unie, a to nařízením Řím II.

Právo na náhradu škody vzniklé z dopravní nehody v silničním provozu se řídí Haagskou úmluvou o právu použitelném pro dopravní nehody, sjednané v Haagu dne 4. května 1971, vyhlášené vyhláškou č. 130/1976 Sb., jejíž používání není nařízením Řím II dotčeno.

Ustanovení § 101 je určeno pro mimosmluvní závazkové vztahy, které jsou z použití nařízení Řím II vyloučeny. Pokud jde o škody z jaderné události, platí hmotněprávní unifikace ve Vídeňské úmluvě o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody z 21. 5. 1963, se Společným protokolem týkajících se aplikace Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy, Vídeň 21. 9. 1988, sdělení č. 133/1994 Sb.

K § 102 až 108:

Vychází se z dosavadní úpravy. Zejména otázky právní pomoci ve styku s cizinou jsou předmětem úpravy řady oboustranných a mnohostranných mezinárodních smluv závazných pro Českou republiku. Úprava v zákoně se tak uplatní, není – li určitá otázka upravena mezinárodním smlouvou ve vztahu České republiky k příslušnému státu.

K 109:

Vychází se z dosavadní úpravy. Současně se doplňuje, že k listinám vydaným soudy nebo k listinám jimi ověřeným nebo k listinám vyhotoveným nebo ověřeným notářem nebo soudním exekutorem, jichž má být použito v cizině, připojí na žádost držitele listiny vyšší ověření nejprve Ministerstvo spravedlnosti a poté i Ministerstvo zahraničních věcí. Listinami ověřenými soudem jsou i znalecké posudky a úřední překlady veřejných listin, které byly opatřeny razítkem soudu z důvodu potvrzení skutečnosti, že znalec (tlumočník) je registrován v seznamu znalců (tlumočníků) vedeném u příslušného krajského soudu. Ze zákonného textu vyplývá, že vyšší ověření připojí oba úřady i k fotokopiím listin, na nichž předtím potvrdil notář svojí ověřovací doložkou, že se fotokopie listiny shoduje s jejím originálem (§ 73 zákona č. 358/1999 Sb.). Vyšší ověření nemůže být připojeno na prostou kopii listiny, tj. na kopii listiny, jež není opatřena razítkem a podpisem oprávněné úřední osoby nebo na fotokopii listiny, jež není ověřena notářem podle § 73 zákona č. 358/1999 Sb. Tento postup je ve shodě se Závěry a doporučení Zvláštní komise Haagské konference mezinárodního práva soukromého, která se v únoru 2009 zabývala vyšším ověřením listin, jež mají být použity v cizině (ověřování listin apostilní doložkou).

K 110:

Přejímá se dosavadní úprava, která se ze systematických důvodů přemísťuje na jiné místo v zákoně.

K § 111:

Ustanovení odstavce 1 upravuje pravomoc českých soudů pro zahájení a konání insolvenčního řízení v souladu s nařízením Rady (ES) č. 1346/2000, o úpadkovém řízení, a to tak, že tuto pravomoc stanoví obecně nad rámec nařízení i ve vztahu k třetím státům. To platí i ohledně odstavce 2, přičemž však ve vztazích členských států Evropské unie se uplatní ustanovení čl. 3 odst. 4 uvedeného nařízení pro otázku, zda úpadkové řízení podle odstavce 2 návrhu zákona může být zahájeno před zahájením úpadkového řízení v členském státě, v němž jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka.

Nařízení č. 1346/2000 obsahuje řadu kolizních ustanovení (v člancích 4 až 15), která odkazují v některých případech jen na právo členského státu. Odstavec 3 návrhu zákona umožňuje používání těchto kolizních ustanovení i nad rámec nařízení č. 1346/2000.

Ustanovení odstavce 4 je převzato ze zákona č. 125/2002 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o platebním styku, a odpovídá předpisům Evropské unie.

Ustanovení odstavce 5 je převzato ze zákona č. 257/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o podnikání na kapitálovém trhu, zákona o kolektivním investování a zákona o dluhopisech.

Ustanovení odstavce 6 vychází z dříve platného § 69 zákona o konkursu a vyrovnání a připouští za podmínky vzájemnosti i uznání rozhodnutí třetích nečlenských států ve věcech insolvenčního řízení, jestliže byla vydána ve státě, v němž jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka, tj. obvykle ve státě, v němž má dlužník obvyklý pobyt nebo sídlo, a jestliže dlužníkův majetek v České republice není předmětem již zahájeného insolvenčního řízení podle odstavce 2 návrhu zákona.

K § 112 až 116:

Úprava obsažená v § 112 až § 114 je transpozicí článků 10, 24 až 27, 30 až 32 směrnice č. 2001/24/ES. Pouze promítnutí těchto ustanovení do zákona může zajistit, aby kolizní normy pokrývaly vedle institutu úpadku podle insolvenčního zákona i institut nucené správy podle zákona o bankách a na rozdíl od působnosti insolvenčního zákona i spory, v nichž jsou práva osob ovlivněna insolvenčním řízením probíhajícím v zahraničí, přestože zahraniční instituce nemá v České republice pobočku.

Ustanoveními § 115 a 116 se v souladu se směrnicí č. 2001/17/ES doplňují kolizní ustanovení ve vztahu k pojištění a zajištění.

K § 117:

Přejímá se úprava ze zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (§ 36). Nově se stanoví, že ostatní náležitosti rozhodčí smlouvy se posuzují podle právního řádu státu, v němž má být vydán rozhodčí nález. Může se stát, že bude třeba otázku platnosti rozhodčí smlouvy, podle níž se má rozhodčí řízení konat v cizině, kde tak má být vydán i rozhodčí nález, posoudit i u českého soudu vzhledem k ustanovení § 106 odst. 1 o.s.ř., jestliže žalovaný namítne existenci takové rozhodčí smlouvy.

K § 118 a 119:

Přejímá se dosavadní úprava (§ 4 odst. 2, § 37 zákona č. 216/1994 Sb.).

K § 120 až 122:

Přejímá se dosavadní úprava (§ 38 až 40 zákona č. 216/1994 Sb.).

K § 123:

Ustanovení se týká poměrů, které sice vznikly před nabytím účinnosti nového zákona, avšak dlouhodobě přetrvávají za účinnosti nového zákona a dochází v nich k opakovanému a trvajícimu chování účastníků, tzn. i k novým jednáním a k novým skutečnostem. Např. takovými trvalými dlouhodobými poměry jsou poměry mezi rodiči a dětmi nebo poměry mezi manžely. I když tak podle okolností může na základě tohoto ustanovení dojít ke změně rozhodného práva pro takové poměry, převažuje zde zájem na tom, aby se takové poměry řídily novou úpravou. Nejeví se to neúnosným důsledkem, protože i dosavadní právní úprava stanoví podle okolností změnu rozhodného práva pro tyto poměry, dokonce i pro majetkové

poměry manželů. Situace, které se v těchto vztazích dovršily před nabytím účinnosti nového zákona, se posoudí podle dosavadních právních předpisů.

K § 124:

Protože jde o novou kodifikaci, dosavadní úprava se zrušuje. Dále se zrušují i příslušné pasáže zákona o rozhodčím řízení a zákona směnečného a šekového.

K § 125:

Nabytí účinnosti navrhovaného zákona se stanoví ke stejnému dni jako nabytí účinnosti nového občanského zákoníku a zákona o obchodních společnostech a družstvech.

V Praze dne

RNDr. Petr Nečas, v. r.
předseda vlády

JUDr. Jiří Pospíšil, v. r.
ministr spravedlnosti